

ACC. N:R M. 14346:1-20.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: Småland Upptecknare: Alma Nilsson, Förschult
 Härad: Stranda Berättare: Oskar Carlsson,
 Socken: Döderhult Berättarens yrke: målarlärling
 Uppteckningsår: 1957 Född år 1893²_i Döderhult

* även uppteck-
naren är sages-
man. född i 1871
i Skatelöv, men
bosatt i Döderhult
sedan år 1912.

Möbilmåleri. s. 1-20.

LUF 89.

Berättelsen.

17 Ålarmästar Perker Carlsson Bjärn-
hult Forshuset, är som synes en född
Dödenhets- och Lantbrukarearendator-
son — bland mer än 10 systrar; närmare
bestämt är han född på Spink-e-Lopet
under Hamer-e-ö-röner och Skogskåla.

Han är en i allt redbar och väl betedd
person ständigt öfverhopad av arbete.
På grund af att han både yrket hos sig
faderl. mål. mästar Ljenghult, och sedermera
öfvertog dennes herkomst, är han väl för-
trogen med att som röf äldre tidens
målning. Dessutom är en uppteckning
af detta, fullt bekant med hans uppgifter
genom att jag i nästan helat mitt liv in-
träffat mig för olika yrken i äldre tid.
och att den 17:e ciutats, och levat inom Dödenhet.

ACC. N:R M. 14346:1.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Berättaren här — se andra sid-
an har nu ordet: jag lärde
yrket hos min svärfader en gammal
målare i Björnhult Döderhult, Oskar
Ljungkvist född 1878 i Döderhult, han
i sin tur hade lärt yrket hos en sön-
es skicklig målarmästare i Mestershult
= grannsocknen till Döderhult: denne var
en skicklig dekorationsmålare och an-
vände aldrig mönster, und t. ex möbel-
dekorationer utan målade för fri hand,
ja det gjorde min svärfars Mälarmästare
re Ljungkvist också. Under min tid
har ju dekorationer icke förekommit.
Det har berättats om en skicklig
dekorationsmålare som hette Vilborg
och som trots sin skicklighet var till
ytterlighet fädd, så gott som hemlös

ACC. Nr. M. 14346:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

han sådes kommit hit ner ^{Till} Småland
från Stockholm, hade som gesäll —
eller (så kallat sådan) vandrat mellan
olika mätare. Denne skicklige
målare fick en tråkigt slut — han
kittades nemlig en dag i hö-
lada ute i en äng, dit han sått sig
inför att få ta över hemmet.
Det var i leyn i Lantbo som
han kittades död.

Men märkar Oskar Ljersgård
målade möbler bland annat
möbelmålning skedde på vintern-
tiden då det ej var tillämpligt
att måla yttre målning, arbetet
skedde i mätarens hem, dit möb-
lerna transporterades. Han hade
alltid före sig själv målning

Och symlade ej med annat, arbetssom-
rådet var horta och västra socknen delen
av Döderhults stora horta. Alla
hantverkare var ju i den gamla tiden
fattiga, dagspeningen var ju obetyd-
lig men något bättre än grovarbetar-
na ansågs de skola vara, och deras ~~hant~~
var kallades inte som derse iert mände
vid endast dopnamnet utan mängen
sade t. ex. Madam — samt makens
namn. Ja man sade också mästare —
eller skomakare — skäddarsmadamen
o. s. v. ja tjungknekt brukade också
ha lärprofvar, liksom de flesta andra
målare, ofta var det rena eller söner
eller son-söner de lärde upp.

I Döderhult har sen länge tuckarna
främmt målarkätker från far till

ACC. N:R M. 14346: 4.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

4.

son, i flera led, t. ex. Målar-mästare Nils-
son i Trätten emid stadsgränsen till
Björnsåsen — han var torpare sam-
tidigt, men hustru ordnade med jord-
bruket. Denne Nilsson räknades
vara lite orädd, en beris här för
var att han ibland tapserade en
remsa dörr, — och målade eller
strökt med krita och limfärg taket,
sedan, — men han spilde ej en
enda droppe vatten på tapeten eller
golvet. Nu är det hans son-sön-
er och deras söner som målar.
Mest hos mästare i Björnsåsen
men en son-sön arbetar hos en
målar-mästare ^{Fors} Sjörén i
Hälsjöholm Döderhult, vilken
är ätling i tredje led inom sam-
ma

yrke, och vielas far-fäder, arbetat till
sammans, tidvis under cirka ett sekel.
Gås mer om mätare Tyren härstamare
fram.

En mätare hertedes såsom, vi kan
likaså mäta hela 1800 årets alla mätare
gick till föts — alla arbetare hade sam-
ma möjligheter, de flesta verkstäm-
nade ju Lärpojkar eller rent av någon
vuxen medhjälpare, som hjälpte till att
läsa, en kymelig korg. — flat på ena
sidan, och förredd med en repstämp-
lars på ryggen, här i hende t. c. något
behörligt klädesplagg föras av utom-
stående alla de små "pytsar" som målaren
kände sig behöva, liksom penarlarna,
gädda sten — eller ^{en} grynna färgkåvan⁽²⁾
— den lilla sten-skiva på vilken färg-

ACC. N:R M. 14346:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

en reus (= knarsades) togs under armen
och bars således mot hela kroppen.

De gamla målarnes häckornit är smått
allt angrena men all någon all-målare
rekryterats var det jämvägarde bondetänd-
et har ingen hört här, men farande sjö-
män vilka mått detta i målning på den
låt de mönstrat, tycks ha förekommit.

Döderhuset är ju beläget rent an den
gamla stapel- och handels-staden Cuckars-
hamn (före 1856 hette platsen som då var
köping) Döderhusets reik. Det synes
som om målargrket här, i äldre tid
anses som lite romantiskt och om-
växlande. Deras arkite blev ju ättid
mer beundrat t. ex. av kvinnorna
än andra hantverkare. ja sade de:

Kan hann begrippe hå di kan göra

nånn ting så badert (=sackert), föremålet
eller det ny-målade (taket i stuga hade
bytt helt utse-ende, sen målar = mäter,
hade lagt sin hann (=hand) vid det.

Kyrkmålning förekom ju ej så ofta
och man i prästgården av-ser kyrkans fina
dekorationsmålning så är ingen sådan
kyrkmålare omtalad här, dock har det
i Sömsfors (Döderhuset) funnits en fin-
omålare som deltagit i Rönneås kyrkas
målning — för länge sen. Denne
(hans namn är mig bekant) är född i
Österrike, upptecknaren av detta har
sett en tavla som han målat och som
är målad på trä — ja direkt
på trä. Huset är interiören av
en gammal firr stuga, med låg
reist (=kyggås-stuga) men möblerna

ACC. N:R M. 14346:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

8.

tycks vara från ett förenämt hem, mo-
tivet är träsnitten, en förbientad man, och
en, som det synes, dygert sörjande stor-
brend, står emellertid ett duktigt matbord
— utan värdena. Möjligen är det
en kopia från en stor värdare, enl. ägaren
Markenbräntare Carlsson i Väneriet. På-
Måna lida är målaren en av hans hustrus

Eva Carlssons för-fäder.

Möjligen är ännu någon av de stora adels-
släkten och godsägarna i trakten "in-
portera" denne fin-målare. Tavlorna
som nu hänger i den vackra nybyggda
villan i Väneriet är familjen Carlssons
stolthet (mer om denne målare kan
möjligen anskaffas med tiden.)

Vänliga målare fanns ej på
denne ort under äldre tid, men

an hussmödrar i de enklare lönade —
och andra hem brukade lite i yrket —
för eget behov före- fram, särskilt med
lennfärg. Vid Bäckan i D. hel.
fanns till pramiat år 1900 två bröder
den ene snickade och skulpterade möb-
ler och den andre målade dem, här
kände också bönderna få lenna sitt
vid den egna skivalltan sågade verk, (verket sänder årtal torkat, ofta inne
i stugans tak) = stugan = dagligrum-
met) och en på detta till välgjorda
och verkligen kostanta, samt väl
målade möbler. Bröderna hette Petter
-son, var ungefärliga under mer än
halva 1800 Talet.

Någon som både snickade och målade har

ACC. N:R M. 14346:10.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

10.

ej färdig här — i "Manna-Minne".

Är man — som nu 1957 — ^{själv} målade
sina möbler med olja påsekan ej.

Vid chablön målning hade målaren
vanligen mönter — pappersmönter som
han sökte efterhärvas, den målare som hade
"Antaget" målade sen för fri hand
mer eller mindre likt detta, andra
hade mönter och bokstävets utskurna
i ett tjockt kraftigt papper, vilket de höll
kvar på möbelen med vänt-ran (= vän-
ster kann) sender det de med 2 lite, lite, fin
pencil målade små hög-ran. Färger
köptes i staden samt en och annan
större lant-dimers-handel, t. ex hos
P. W. Svensson i Traliden Drott.

Är någon marknads-handlare
för omkring med färger på mark-

hader förekomm ej. Men en marknads-
plats var ju så gott som alltid förhåll-
till en större eller mindre samhälle, då
det fanns bosatta handelsmän som
förde ~~ut~~^{ut} för landsbygdsbefolkningens
önskemärliga varor från tobaksvaror
och salt, t. o. m. släpstenar och seckel-duker
(= sjalletter och tyg till ögonklutar för de
avlidna) här kunde — den som örnsk-
te (önskade) köpa färgämnen, i sam-
band med t. ex. marknadsbesöket.

Öml. flera segesmän (målare)
berkännings] däribland Oskar Carlsson
se andra sidan här, som fördes
färgen i rätt stora 4kantiga stänger
på ett eller flera skälpsunds tyng,
dessa hörtes förut större bitar på den
här förut omtalade målare-skivan, var-

efter man med ett dags stöt, varligt
gred sönder dem till en fin massa
- gjorde en fördjupning i mitten och
började källa på lite lenglå, här arbeta-
des nu färg och olja. Samman barer
det hela skrapades ner i den gamla bleck-
kanna som målaren oftast använde
som "pöts", här påfylldes ren olja till
färgen blev lagom tjock, under tiden till-
sattes brytningsfärger, torkelse och i
 vissa fall terpentin. Båda de här
manningarna målarmästare, Oskar
Carlsson mes än 60 årig, samt Tor
Lyren har på så sätt bekänt
riening och tillagning av färg.
Den förutnämnda av dessa var nog
när till att fara hit med dessa red-
skap som han ännu har kvar efter

sin läromåttare (som ett minne) men
egendomligt nog kände varken han
eller jag eller någon annan — t. ex
en 20 årig son, som arbetar hos fadern —
förstå vilket mätiskt skivan, ej heller
stöten bestod av. Skivans storlek
är 46 x 46 cm höjden 5 cm. För en
"icke kännare" verkade skivan till stor del be-
stå av järnmalm, tyngden är också mer
3-4 dubbel mot t. ex. marmor i samma
storlek, så inte gick det precis för hlena
fingar att rucka på den. Övre sidan
var svart, som järn och fint slät slipad,
nedre sidan däremot verkade att vara
— ja: bruten eller sågad av ett block med fluss
slag malm och stenarter. Kan den ha
härmitats från någon masugn (?)

Stöten liknas bäst av allt en hert-

fot, som avhuggits vid hål-kotan vilken
här utgörs själva skaplet (nägra cm) till stöten.
Hela stöten = klumpen var ett djup av
16 cm, kändes mjukt men väger mellan
1-2 kg. Färgen är mörkbrun och material
helt obekant — av så många som sett
den. Stöten användes endast för be-
arbetning, man körte, gred och ar-
bade med denna. Inte-render-

ligt att alla målare jag (upptecknaren)
samtalat med sagt att alla lärpojkar
i målaryrket voro lett åt (=tyckte illa)
om detta enformiga arbete. NiCKET
tog deras mersta läro-tid i anspråk, och
som — liksom tyckorde endast denna.

På detta sätt rens också all färg
sänder, här i gamla tidens Döckerhult.
Metoden tycks ju i första hand 1800-talet

Sagesmannen = berättaren vet ej om alla
målar-typer. Dera är nämligen två stycken.

Terpentinen användes också, den
ansågs som en viktig produkt särskilt i
grundfärgen, den gjorde att den yttre
färgen sedan höll, gjorde underlaget
hårdare och starkt som lakering.

Sådan färg vid t.ex. takets målning
i stugan: lårde även såpvatten
vid hårt ner-rökta tak.

Ljmfärg. Denna bestod av smält
lim blandat med vatten
och tillsatt med färg. Efter det en
nya strukits togs en mörkare
ljmfärg och ströks med en pensel
raka eller oregelbända bänder
så att ett enkelt mönster bildades,
eller togs en stripig borste (= pensel)

eller en björkris-keip och dopples i färger
och med denna stänktes sedan färger
jämnt, över hela ytan. (Obs!) Detta
frammande till utseendet som mycket flug-
somstriga väggar. (Ofta var det hökrväggar
na eller klädkammaren ext. partans
(= förtugans) väggar, ja — t. o. m. dasret
ströks fint på denna sätt.

Det var här som kvinnfolkens oftast
smyggade upp de fulaste ytorna med
sådan limfärg, vissa delar av den ita
murade köks-spisen — t. ex. över det
s. k. murbandet håll-de (håll) sig, nu
smyggfä tångre än med t. x. krita som
annars var vanligt.

Denne
färg hällde t. o. m. en svag såp- eller soda
— tvättning, vilket brukade behövas
i de gamla bordsugarna, dessa var o

ACC. NR M. 14346:17.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND.

17

vanligtvis försedda med en brädpanel
cirka alnhögt, från gölvet, för att skydda
tapeten, denna panel behöfde träns
åtsenitone höst och vår, limfärg en
långe åren här svag såplut.

Ljock har använts som lindemedel
i stället för len, ävenså mæddricka.

Kuennorne använde alltid kärnnjolk
till kretan, bar med den öppna spisen
kritades. Denna sammansättning
smetade aldrig ifrån sig.

Acet. om Emmiljnfärgen som efter-
frågas i kretan är obekant för såges-
männen. liksom för uppt.

De vanligaste färgerna hos, utom
den bruna: Marinblått, persblått.

Ljus — eller meesän-blått, blå-grönt.
Till dekor delvis gula färger, eller

ACC. N:R M. 14346: 18.

orange, tillsammans med ljusblått,
och i fullpaner något rött, liksom
grönt, till bladen.

Penklarna tillverkades av målarna
själva, de som tillhörde utbildningen
hos mätaren, och när den utlärde
målargesällen efter sina 5 års läro-
tid: sen enl. den gamla skrä-
-en: till följ. handrade ankning, tan-
det till olika mätare, upprättade sina
betyg och ibland arbetade en tid för
att praktisera, och få sina betyg ut-
terligare "pärkiv-na". Sade denne
— enl. gamle målare Sjöström — au-
tid: försja se sina penklar, han
måtte också föra dessa med sig
på sin gesäll-handring.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

18.

Berättarna här — ännu, finnes det osannolikt att permissa användes i äldre tid. Adrieng däremot är en gammal metod, här till användes dels en vanlig snäsnings-kamm (här-kamm) av mässing, cirka 5 cm. Lång, och 4 cm. bred, försedd med grova sten-g-a-flinor (spålar) på ena sidan, och finare på andra. Det var omedelbart efter sista styckmängden som målaren förde kammarna i olika riktning och krökar, öns den blanka fina ytan. Enen såsom-skinn användes (snart sedan tiarekmängd av mässing-kammarna upphört). Låmskinnets beklades då i hop, här till en liten 4-6 cm. lång rella, och denna användes på samma sätt som kammarna. För att få en ännu ännu egenomlig figur

ACC. Nr M. 14346:20.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

20.

figurer knyckade man till en viss pappers-
ark och med denna stötte man till den
målade ännu fuktiga ytan. Här, och där,
och fick således en nytt mått, särskilt,
bra ansågs detta till sig på större ytor.
Till såring användes mact-drickafän
i dag — säger målarmästas Uno
Hellegren Vikarhamn.

Här fernissa började användas
fordrades terpentinen som sänderlag,
annars föll fernissan av.

Är öten = torkelse: förekan
i all färg.